

Milli azadlıq, müstəqillik arzularını ehtiva edən şanlı tarix

(əvvəli 1-ci səhifədə)

1917-ci ilin fevralında Rusiya imperiyasında Romanovlar sülaləsinin hakimiyyətinə son qoyulduqdan sonra Müvəqqəti Hökumət yaradıldı. Cənubi Qafqazın idarəçiliyi üzrə Xüsusi Komitənin yaranması da hökumətin verdiyi qərarlar arasında yer alırdı. Lakin hakimiyyət çevrilişi nəticəsində Müvəqqəti Hökumət də süqut etdi və hadisələrin gedişatında 1918-ci il fevralın 14-də Tiflisdə Zaqafqaziyanın ali hakimiyyət orqanı - Zaqafqaziya Seymi yaradıldı. Lakin düşünçə fərqliliyi, dövlətçilik prinsiplərinə fərqli yanaşma, milli zidiyyətlər Seymin real, konkret addımlar atmasına, bir institut kimi formalaşmasına imkan vermədi. İlk olaraq gürcü nümayəndələr Seymdən çıxaraq may ayının 26-da Gürcüstanın müstəqilliyini elan etdilər. Bunun ardınca azərbaycanlı nümayəndələr Müsəlman Fraksiyasının toplantılarında Azərbaycanın da müstəqilliyini elan etməyi qərara aldılar. Mayın 27-də Zaqafqaziya Müsəlman Şurası Məhəmməd Əmin Rəsulzadəni sədr seçərək özünü Azərbaycan Milli Şurası elan etdi və 1918-ci il mayın 28-də Tiflisdə canişinin iqamətgahında keçirilən iclasda dövlətçilik tariximizdə və xalqımızın yaddaşında ən ali zirvədə yer almış qərar qəbul edildi: Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti elan olundu. Beləliklə, Şərqdə, müsəlman türk dünyasında ilk demokratik, dünyəvi, parlamentli respublikanın əsası qoyuldu. Azərbaycan Milli Şurasının İstiqlal Bəyannaməsində dövrünü qabaqlayan bir sıra müddəalar təsbit olundu. Bütün dövlətlərlə mehriban qonşuluq münasibətlərinin yaradılması, milliyətdən, məzhəbindən, cinsindən asılı olmayaraq, öz sərhədləri daxilində yaşayan bütün vətəndaşların siyasi, vətəndaşlıq hüquqlarının təmin edilməsi, öz ərazisi daxilində yaşayan bütün millətlərin sərbəst inkişafı üçün geniş imkanların yaradılması nəzərdə tutulurdu.

1918-ci il iyunun 16-da Milli Şura və Milli Hökumət Gəncəyə köçürüldü və Gəncə şəhəri Cümhuriyyətin ilk paytaxtı oldu. İyun ayının 17-də Milli Şura öz fəaliyyətini dayandıraraq Müəssislər Məclisi çağırılana qədər hakimiyyəti F.Xoyskinin sədrliyi ilə yaramış yeni Müvəqqəti Hökumətə həvalə etmək barədə qərar qəbul etdi. AXC-nin ikinci hökuməti Gəncədə təsis olundu. İyunun 24-də hökumət tərəfindən üzərində ağ rəngli aypara və səkkizguşəli ulduz təsviri olan qırmızı bayraq dövlət bayrağı kimi qəbul edildi və dekabr ayının 7-də Türk-İslam dünyasında ilk demokratik, dünyəvi dövlət olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin açılışı zamanı bi-

nanın üzərində qaldırıldı. Parlamentin birinci iclasında Əlimərdan bəy Topçubaşov 120 üzvdən ibarət Parlamenta sədr seçildi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması mürəkkəb, keşməkeşli, çətin bir dövrə təsadüf edirdi. Bolşeviklər, daşnaklar və onların havadarları, Azərbaycanın neftində gözü olan qüvvələr Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini özləri üçün böyük təhlükə hesab edir, imperialist şüur və ambisiyaları ilə hər vechlə onun süqutuna çalışırdılar. Müstəqil, demokratik, azad Azərbaycan həmin qüvvələr üçün ən arzuolunmaz faktor idi. İyunun 19-da Müvəqqəti Hökumət bu təhlükəni və gərginliyi nəzərə alaraq ölkədə hərbi vəziyyət elan etdi. Və bununla birgə 4 iyun 1918-ci ildə Osmanlı dövləti ilə imzalanan müqavilənin müddəalarını əsas götürərək ondan hərbi kömək istədi. Osmanlı dövləti bu müraciətə müsbət cavab verərək Azərbaycana ordu göndərdi. Beləliklə, Osmanlı ordusunun beşinci diviziyasının bölmələri Gəncəyə daxil oldular. Qafqaz İslam Ordusu yaradıldı və bu ordu Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin müəyyən bir dövr ərzində bərqərar olmasında, torpaqlarımızın daşnaklardan, Bakı Sovetinin qoşunlarından azad edilməsində böyük rol oynadı. Ağır döyüşlərdə düşməne sarsıdıcı zərbələr endirərək irəliləyən Qafqaz İslam Ordusu iyunun 20-də Şamaxını azad etdi. Sentyabrın 15-də isə Bakı işğalçılarından azad olundu və bu münasibətlə Bakıda hərbi parad keçirildi. Sentyabrın 17-də Azərbaycan Hökuməti Gəncədən Bakıya köçürüldü. Bakı Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yeni paytaxtı oldu. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə 1919-cu il may ayının 31-də Berlində çap olunan "İstiqlal" qəzetindəki məqaləsində yazırdı: "Mayın 28-də istiqlal bayramını qeyri-qabili-təsvir bir səmimiyyətlə qarşılamaları ilə azərbaycanlılar bütün aləmə göstərdilər ki, istiqlaldan əl çəkməyəcəklər və bütün böhtançılara deyəcəklər ki, istiqlal xanların, bəylərin, ağaların deyil, Azərbaycan xalqının, türk millətinin milli, ən müqəddəs idealıdır".

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti fəaliyyəti dövründə bir sıra vacib qərarlar qəbul etdi və bunlardan bəzilərinə həyata keçirə bildi. Belə ki, Azərbaycan Milli ordusu yaradıldı, seçki haqqında Əsasnamə təsdiqləndi. 20 yaşına çatmış bütün Azərbaycan vətəndaşlarına milli mənsubiyyətdən, irqindən, cinsindən asılı olmayaraq seçki hüququ verildi. Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 15 okt-

ayrağımız, gerbimiz, himnimiz təsbit olundu. Azərbaycan dili dövlət dili elan edildi. Müxtəlif dövlət institutları, qurumları yaradıldı, elmin, mədəniyyətin inkişafının təməli qoyuldu, milli opera və dram teatri açıldı. Çoxlu sayda məktəblər, gimnaziyalar, uşaq bağçaları, kitabxanalar fəaliyyətə başladı. Dünyanın bir neçə dövləti ilə diplomatik əlaqələr quruldu. Bütün bunların həyata keçirilməsində və illər sonra ölkəmizin, dövlətimizin siyasətində əsas tutduğu demokratik siyasətin başlanğıcının qoyulmasında Azer-

yabr 2021-ci ildə imzalandığı Müstəqillik Günü haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanuna əsasən may ayının 28-i respublikamızda Müstəqillik Günü olaraq qeyd edilir. 1991-ci il oktyabrın 18-də öz müstəqilliyini yenidən bərpa edən müasir, müstəqil Azərbaycan Respublikası bu gün Azərbaycan

baycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucularının - F.Xoyskinin, M.Ə.Rəsulzadənin, N.Yusifbəylinin, Ə.Topçubaşovun, M.Hacinskinin, S.Mehmandarovun, Ə.Şıxlınskinin və başqalarının gərgin əməyi dənilməzdir. Cəmi 23 ay fəaliyyət göstərməsinə baxmayaraq, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövlətçiliyimizin əsasının qoyulmasında ilk addım oldu.

Əsrin sonlarında böyük çətinliklərlə müstəqilliyini yenidən əldə edən respublikamız dünya xəritəsindən silinmək təhlükəsi ilə üz-üzə qaldı. Xalqın təkidi ilə ümummilli lider Heydər Əliyevin 1993-cü ildə ikinci dəfə rəhbərliyə qayıdışı ölkəmizin tarixində mühüm dönüş nöqtəsi oldu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tarixi prinsiplərinə əsaslanan dövlət quruculuğunun təməli qoyuldu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətindən miras qalan "Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz" ideyası ulu öndərin gördüyü böyük, tariximizə qızıl həffələ yazılan işlərlə həyata keçirildi.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 15 okt-

Xalq Cümhuriyyətinin demokratik ənənələrini, bu parlaq tarixi uğurla yaşadaraq əmin addımlarla gələcəyə doğru irəliləyir. Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik yubileyi münasibətilə rəsmi qəbul zamanı söylədiyi nitqində demişdir: "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması tarixi hadisədir. İlk dəfə olaraq müsəlman aləmində demokratik respublika yaradılmışdır. Biz haqlı olaraq fəxr edirik ki, bu respublikanı Azərbaycan xalqı yaradıbdır. Bu, bir daha onu göstərir ki, Azərbaycan xalqı böyük xalqdır, Azərbaycan xalqı azadlıqsevər, mütərəqqi xalqdır. Azərbaycan dövləti Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucularının xatirəsinə böyük hörmətlə yanaşır".

Mehparə ƏLİYEVƏ,
"Respublika".